

حسین پیریایی
کارشناس ارشد مدیریت آموزشی، بجنورد

روش‌های نوین تدریس و بهره‌وری

چگونه اندیشیدن و چگونه آموختن را به شاگردان بیاموزند. به قول راسل، تدریس باید علم زندگی بدون یقین و در عین حال بدون شک را برای فراگیرنده فراهم آورد.

با توجه به اهمیت بهره‌وری نظام‌های آموزشی و نقش تدریس در این باره، و ضرورت شناسایی مفاهیم و مقولات مرتبط، در ابتدا به تعاریف اصطلاحات مذکور می‌پردازیم:

تعریف تدریس

«تدریس عبارت است از تعامل یا رفتار متقابل معلم و شاگرد، براساس طراحی منظم و هدف‌دار معلم، برای ایجاد تغییر در رفتار شاگرد. تدریس مفاهیم متفاوتی مانند نگرش‌ها، گرایش‌ها، باورها، عادت‌ها و شیوه‌های رفتار، و به طور کلی انواع تغییراتی را که می‌خواهیم در شاگردان ایجاد کنیم، دربرمی‌گیرد» [میرزا محمدی، ۱۳۸۳].

مفهوم تدریس به آن قسمت از فعالیت‌های آموزشی اطلاق می‌شود که با حضور معلم در کلاس درس اتفاق می‌افتد. تدریس بخشی از

روش تدریس،
روش‌های نوین
تدریس، بهره‌وری،
بهره‌وری و تدریس.

سراغاز

امروزه یکی از تغییرات اساسی در هر کشوری، تغییرات سریع و مشهود سازمان‌های آموزشی است. این تغییرات مبنای توسعه فرهنگی، اجتماعی، صنعتی و اقتصادی هر کشور است و در این خصوص، بهره‌وری روش‌های تدریس به عنوان فعالیت اصلی فرایند آموزش، از توجه خاصی برخوردار است.

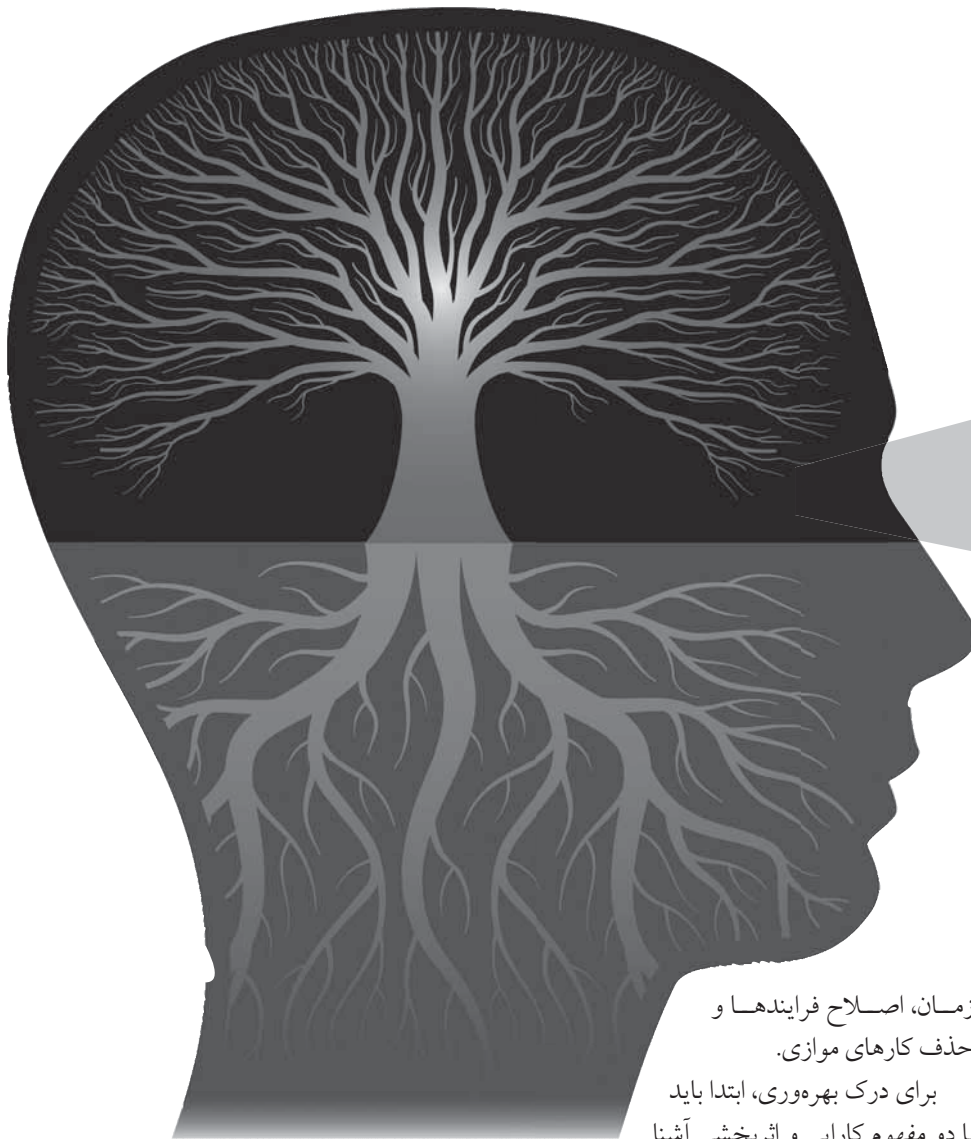
مطالعه سیر تاریخی موضوع نشان می‌دهد، روش‌های تدریس، در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، ایجاد انگیزه و رضایت خاطر، پرورش شخصیت و رشد خلاقیت آنان مؤثر بوده‌اند. وظیفه معلمان در فرایند تدریس، تنها انتقال واقعیت‌های علمی به دانش‌آموزان نیست، بلکه باید موقعیت و شرایط مطلوب یادگیری را فراهم کنند و

در سال جهاد اقتصادی، آن‌چه لازم است نمود بیشتری پیدا کند، بهره‌وری سازمان‌هاست. ضرورت دارد این مهم در آموزش و پرورش با توجه به گستردگی و اهمیت آن، مورد تأکید بیشتری قرار گیرد. از آن‌جا که فرایند یاددهی - یادگیری از طریق فعالیت‌های آموزشی انجام می‌شود، در این مقاله به موضوع «روش‌های نوین تدریس و بهره‌وری» پرداخته خواهد شد.

در آغاز مقاله، ابتدا ضمن تعریف روش‌های تدریس و بهره‌وری، به سؤالاتی مانند: چرا معلمان از روش‌های جدید تدریس استفاده نمی‌کنند؟ و بهترین روش تدریس کدام است؟ پاسخ داده می‌شود. در ادامه، ضمن توضیح مبانی نظری مقوله روش تدریس، به بحث و نتیجه‌گیری پیرامون موضوع ارائه شده می‌پردازیم و در پایان برای استفاده معلمان از روش‌های جدید تدریس، رهنمودهایی کاربردی پیشنهاد کرده‌ایم.

اشاره

آینده از آن کسی است که می‌داند چه می‌خواهد و چه می‌تواند انجام بدهد. در واقع تصویرسازی آینده قبل از هر چیز مشوق ایفای کارکردها و نقش‌های مؤثر برای تحقق مطلوبیت‌هاست. آینده تسخیر نمی‌شود، مگر با فعال‌سازی ذهن‌ها، بسیج اراده‌ها، مدیریت رفتارها و اجازه بروز خلاقیت و نوآوری در فرایندهای پیش رو. طرح شعارها و نام‌گذاری در ابتدای هر سال و آن هم توسط رهبر فرزانه انقلاب و ساکنان دار نظام اسلامی، قبل از هر چیز، نشانگر ترسیم مطلوب‌ها و ایده‌آل‌هایی است که حرکت و بسیج عمومی را می‌طلبد.

آموزش است و هم‌چون آموزش، یک سلسله فعالیت‌های منظم، هدف‌دار و از پیش تعیین شده را در بر می‌گیرد و هدفش ایجاد شرایط مطلوب یادگیری از سوی معلم است. به فعالیت‌های آموزشی که به وسیلهٔ رسانه‌ها و بدون حضور و تعامل معلم با دانش‌آموزان صورت می‌گیرد، به هیچ وجه تدریس گفته نمی‌شود. آموزش معنایی عام‌تر از تدریس دارد. به عبارت دیگر، می‌توان گفت هر تدریسی آموزش است، ولی هر آموزشی ممکن است تدریس نباشد.

تعریف بهره‌وری

بهره‌وری حاصل کسری است که از تقسیم مقدار یا ارزش محصول بر مقدار یا ارزش یکی از عوامل تولید به دست می‌آید. بدین لحاظ می‌توان از بهره‌وری سرمایه، مواد اولیه و نیروی کار صحبت کرد.

بهره‌وری به زبان ساده

بهره‌وری به زبان ساده یعنی استفادهٔ صحیح از منابع و امکانات موجود. برای مثال، استفاده از مدیریت

زمان، اصلاح فرایندها و حذف کارهای موازی.

برای درک بهره‌وری، ابتدا باید با دو مفهوم کارایی و اثربخشی آشنا شویم:

بهره‌وری = اثربخشی + کارایی
کارایی: نسبت بازده به داده را گویند که با مصرف بهینهٔ منابع برابر است.

کارایی به معنای کمترین زمان یا انرژی مصرفی برای بیشترین کاری است که انجام شده است. افزایش سطح کارایی مستقیماً به دست مدیران سپرده شده است. افزایش کارایی موجب ارتقای بهره‌وری و کمک مؤثر در نیل به اهداف سازمانی خواهد شد.

اثربخشی: به معنای تحقق اهداف سازمان است. اثربخشی عبارت است از درجه و میزان نیل به اهداف

تعیین شده. به بیان دیگر، اثربخشی نشان می‌دهد که از تلاش‌های انجام گرفته تا چه میزان نتایج مورد انتظار حاصل شده است [کازمی و ابطحی، ۱۳۷۹]. پیتسر دراکر معتقد است، اثربخشی یعنی انجام کارهای درست. از نگاه او، اثربخشی کلید موفقیت سازمان محسوب می‌شود [علاقه‌بند، ۱۳۷۵، ۱۶].

با ادغام دو مفهوم اثربخشی و کارایی، پنج حالت بروز می‌کند:
- ورودی ثابت، افزایش خروجی؛
- کاهش ورودی، افزایش خروجی؛
- کاهش نسبی بیشتر ورودی، کاهش خروجی؛
- افزایش ورودی، افزایش نسبی

کارایی به معنای کمترین زمان یا

انرژی مصرفی برای بیشترین کاری است که انجام شده است.

افزایش سطح کارایی

مستقیماً به دست

مدیران سپرده شده است

**اولین مهارتی که
هر معلم باید داشته
باشد، توانایی مدیریت
کلاس است**

بیشتر خروجی (بهره‌وری)؛
- کاهش ورودی، خروجی ثابت.

موانع و چالش‌ها

در اعمال و اجرای روش‌های جدید تدریس، چالش‌ها و موانع متعددی وجود دارد. از جمله با تحقیقی که روی تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره دبیرستان انجام گرفته است، معلوم شد که معلمان تنها یک سوم شرایط اعمال روش‌های تدریس خلاق را دارند. همچنین بسیاری از معلمان با وجود این‌که با روش‌های نوین تدریس آشنایی دارند، اما در تدریس کمتر از آن‌ها استفاده می‌کنند.

برای تبیین مطلب، سه سؤال که اکثر معلمان در اعمال روش‌های تدریس با آن‌ها مواجه هستند، بررسی می‌شود:

۱. کدام روش تدریس مناسب‌تر است؟
۲. آیا این روش‌ها باعث بی‌نظمی کلاس نمی‌شود؟
۳. چرا بسیاری از معلمان از روش‌های تدریس جدید استفاده نمی‌کنند؟

پاسخ سؤال ۱: هیچ کدام از روش‌های قدیمی و جدید بر دیگری برتری ندارد و ما باید به عنوان معلم، بسته به توانایی‌های خود، نوع درس، کتاب، دانش‌آموزان، پایه تحصیلی، امکانات و تجهیزات و هدف، مناسب‌ترین روش تدریس را انتخاب کنیم. بنابراین، هر نوع روش تدریس، در موقعیتی خاص ممکن است بهره‌وری بیشتری از سایر روش‌ها داشته باشد و ما را بهتر

به سوی اهدافمان سوق دهد. پس یادگیری همه روش‌های تدریس و اعمال هر کدام در جا و مکان مناسب خود، ضروری است.

پاسخ سؤال ۲: اولین مهارتی که هر معلم باید داشته باشد، توانایی مدیریت کلاس است و معلمی که نتواند به کلاس خود نظم دهد، بهتر است ابتدا شیوه‌های نظم‌دهی کلاس را تمرین کند و یاد بگیرد. دیگر این‌که نظم کلاس، به معنای سکوت مطلق فراگیرندگان نیست. بلکه به قولی، کلاس باید مانند کندوی زنبور عسل باشد و شاگردان همه در حال فعالیت، بحث، حل تمرین، تفکر و ساخت و ساز باشند. در این خصوص، هدایت شاگردان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

پاسخ سؤال ۳:

(الف) بسیاری از معلم‌ها روش‌ها و فنون تدریس را به صورت تئوری یاد گرفته‌اند و شیوه‌های عملی اجرایی آن را نمی‌دانند.

(ب) از روش‌های تدریس معلمان، ارزشیابی دقیق صورت نمی‌گیرد و بسیاری از مدیران هم با این روش‌ها آشنایی ندارند.

(ج) خیلی از معلمان آسان‌ترین روش را برای ارائه مطالب انتخاب می‌کنند نه بهترین را.

(د) اهمیت و فواید روش‌های نوین تدریس برای خیلی از معلمان روشن نیست.

(ه) امکانات و تجهیزات مورد نیاز برای اعمال روش‌های جدید تدریس فراهم نیست.

(و) نگرش معلمان نسبت به اعمال روش‌های نوین تدریس مثبت نیست.

نتیجه و پیشنهاد

از آن‌جا که مبالغ بسیار هنگفتی صرف مسائل تعلیم و تربیت کشورمان می‌شود و بهره‌وری آموزش و پرورش کشورمان در به چرخه درآوردن فعالیت‌های سایر سازمان‌ها و همچنین توسعه کشور در همه زمینه‌ها اهمیت ویژه‌ای دارد، لذا امروزه باید تغییر روش‌های تدریس به کاررفته در مدارس، به منظور افزایش کیفیت آموزش و پرورش، در فرایند یاددهی - یادگیری بسیار مورد تأکید قرار گیرد. در این باره، آگاهی دادن، ایجاد نگرش مثبت، عملکرد فردی و در نهایت عملکرد گروهی معلمان، باید مورد مذاقه قرار گیرد.

منابع.....

۱. پیریایی، حسین (۱۳۸۲). روش‌ها و فنون تدریس با تأکید بر دانش‌آموزمحوری. انتشارات سکوت.
۲. پیریایی، حسین (۱۳۸۳). یادگیری مشارکتی. مجله رشد آموزش ابتدایی. آبان شماره ۶۱.
۳. پیریایی، حسین؛ مهدیان، محمدجعفر. راه‌های افزایش علاقه‌مندی دبیران دبیرستان‌های استان لرستان به استفاده از روش‌های تدریس خلاق. تحقیق. پژوهشکده تعلیم و تربیت. ۱۳۸۳.
۴. شعبانی، حسن (۱۳۷۱). مهارت‌های آموزش و پرورش. انتشارات سمت. تهران.
۵. قورچان، نادرقلی (۱۳۷۹). جزئیات روش‌های تدریس. انتشارات دفتر همکاری‌های علمی بین‌المللی.
۶. امیلی، حزایا (۱۳۷۴). آموزش و پرورش تفکر انتقادی. انتشارات سمت. تهران.
۷. رفوف، علی (۱۳۷۸). یاددادن برای یادگیری. انتشارات امیرکبیر. تهران.
۸. سرکار آرنی، محمدرضا (۱۳۷۹). آموزش و پرورش ژاپن. انتشارات دفتر همکاری‌های علمی و بین‌المللی.